

228

תמונה מזמן עבר

דוד ארליך

תצלום: רחל הירש

ספרייה יפן

מרים איזרסקי. מוהיקאנית אחרונה

שרת ואשכול, אלתרמן ושלונסקי, לאה גולדברג ורחל, נמנו על לקוחותיה של מרים איזרסקי. הספרייה שלה היא הספרייה העברית הפרטית האחרונה שנותרה בתל-אביב. שלושה דורות של קוראים הקימה, ויש בהם השומרים לה עדיין מסופר, היא אומרת

החיון הזה צריך להיות מונצח: מרים איזרסקי בת ה-78 עומדת על ראש סולם גבוה, שני ספרים בימינה וספר בשמאלה, והיא מנפנפת בהם בהתלהבות ומכריזה הכרזות בנושאים מוזרים על הספרות בכלל והספרות בפ"ר תוך שהיא מסירה אבק פה ושם באצבע וריזה.

מלמטה מביט בה בהערצה קהל של שניים-שלושה זקנים חוככי רומאים. הם בסדרה כל רוצים לחזור הביתה עם ספר טוב, ואת ההרצאה הזאת כבר שמעו יותר מפעם אחת, אבל לא אכפת להם להתעכב כאן כל זמן שיש עניין, וזה יש כל הזמן.

כשתמצא להם ספרים כלככה תרד מן הסולם ותניח על השולחן את הערמה שליקטה ותביט בהם בחיוך ובציפייה. הם ימינו את הספרים ב"קפריזות, שלא יתגנן שם אחר שאותיותיו קטנות מדי לעין העיפה, יתלבטו בסבר המור וישאלו לעצמה, ויציאו משם לבסוף עם שקית הגיליון ה"תפוחה רק אחרי שישלימו סיבוב שיחות מדיניות ואחרות סביב השולחן המרובע.

ספריית איזרסקי, ברחוב גרונברג בתל-אביב (מול מה שהיה פעם קולנוע "אופיר"), היא יצור מוזר מאין כמוהו, שרד אחרון של זן שנכחד כמדע מנוף ארצנו: הספרייה הפרטית. פעם היו 35 כאלה בתל-אביב. היום יש שלוש, אבל האחרות בפולגית ורוסית, ורק איזרסקי לברה רובה בעברית.

הספרייה הפרטית, להכריל מהציבורית, היא עסק לכל רבר, אבל כמו שנוכחו המתחרים כבר לפני הרבה שנים - להתעשר מזה אי אפשר. לא במקרה נשארו האיזרסקים יחידים בשטח. מי שלא אכפת לו הכסף, מה לו עושר רב מ-15 אלף הכרכים הנחים שם על המדפים? שנים רבות היה שכר ההחלפה לידה לחודש עבור כל ספר. מאז היות השקל עומד המחיר על שקל לספר לחודש, ושום אינפלציה לא תעמוד נגדו. למרים יש פתגם: הרבה כסף זה מעט, מעט כסף זה הרבה. ויותר מזה היא לא יודעת על כסף.

בגיל 13 עלתה ארצה מרוסיה. בגלל מצבה הכלכלי הקשה של המשפחה יצאה לעבוד בבית חרושת, עד שבגיל 17 התקבלה לעבודה ב"ספריית אוניברסאל". כשנשא אותה שמואל איזרסקי רצה לעשות לה נחת וקנה לה ספרייה משלה. מאז ניהלו השניים את חלקת אלהים הקטנה הזאת בהרמוניה מושלמת, עד שנפטר שמואל בשנה שעברה.

בשנים הרבות הללו הם גידלו דורות אחרים של קוראים. ילדי השכונה שבגרו חזרו לספרייה עם ילדיהם, ועכשיו יש כבר דור שלישי. אבל קוראיה הגאמנים של הספרייה הם בדרך-כלל בני הששים פלוס, החונים שם מדי פעם במהלך מסעותיהם המייגעים בעיר, משוחחים עם חברים לשעה סביב השולחן, ומפליגים בשבח הספרנית. יותר ממאה אלף קוראים עברו שם כמשך השנים. בנייהם היו שרת ואשכול, אלתרמן ושלונסקי, לאה גולדברג ורחל. מרים איזרסקי לא זוכרת אותם יותר משהיא זוכרת קוראים "סתם".

דוידה קרול, מתרגמת: "היא כל הזמן שאפה ליצור שם סאלון ספרותי, ואמנם הצליחה. אני שים היו באים, יושבים, מדברים על ספרים. שמואל נסחף אחריה וגם הפך קרדוש כזה. הם היו זוג יונים. אף פעם לא רצו לקחת כסף, ממש חיו מהאוויר. אנשים ניצלו את טוב לבם והאידאולוגיה שלהם, ולא החזירו ספרים".

היום, כמו פעם, מתייצבת מרים בספרייה בר קרבוך בשמונה, מרכיבה זוגי-משקפיים ופותחת בקריאה. הקריאה שלה היא הרי שלוחות. לא רק

לעצמה היא קוראת, אלא לכל הגוף המסתורי הזה שהיא קוראת לו "הקוראים שלנו", הממתין בדריכות, היא מרגישה, למוצא פיה ולהמלצר תיה.

מן החלון המזרחי הגדול מאירה אותה קרן שמש המסתגנת מבעד לצמחייה העבותה שבגינה המזוהת ודרך זרועותיהם של הצמחים בעציר צימ הגאים שעל אדן החלון. האור הזה מלטף תמונה שלזמן אין גישה אליה: חדר מרובע גדול שתקרתו גבוהה, ספרים מסודרים היטב על מדפי-מתכת אפורים, שולחן מלבני מוקף ארבעה כיסאות פשוטים, ומרים השקועה בספר. כל המרכיבים הללו נראים נצחיים באותה מידה.

עד תשע אין סיכוי שתופרע השלווה. אבל כ"הופיע הקורא הראשון יעלה חיוך על פניה של הספרנית, כאילו ידעה כל הזמן שהוא יבוא וחיכה לה רק לו. החיוך המוכר הזה, בתוספת ייסורי ה"מצפון של הקורא שכבר תודשיים לא ביקר כאן, דוחקים אותו מיד לעמדת-התגוננות, והוא פותח בסדרת התנצלויות.

עם כל מבקר גדל החיוך על פניה הנעריות. כל ספר שיוצא עושה אותה מאושרת. כשמישהו מגלה שנותרו לו עוד ספרים בבית היא אומרת, "טוב להם אצלך בבית?" ומתכוונת לזה.

יש לה שיגושיה עם הספרים. היא מביטה אל החלון הגדול ואומרת: "כנראה שהספרים רוצים לנח, אז הם נשארים אצל מישהו הרבה זמן. ספר זה רבר חי. איזה פלא זה ספר! יושב ב"דארם, בר"תב, כותב, מישהו בא, שם את זה בכריכה, ומישי"דו אחר בא ומתחיל לקרוא.

"אני מפטפטת עם הספרים. מתי מתחילים חיים בספרייה? כשבאים קוראים. עד אז הספרים עומדים כמו יתומים. יש ספרים שאומרים לי, אל תעמידו אותי בשורה עם אלה. אמנם אותו סופר כתב אותנו, אבל הם לא ראוים לי. ביום ששי הספרים עוצבים. הם לא רוצים להישאר כאן בשבת. הם רוצים להיות בבית טוב".

בא איש מבוגר שנשימתו כבדה ומטיל על ה

שולחן שני ספרים. מרים ממחרת ומציעה לו מבי"חר ספרים להחלפה. הוא בוחר שניים ומסיס את האחרים הצדה.

"זה הקרימינאליים, אלה שלקחת", אומרת ה"ספרנית, "עשה לי טובה וקח משוה רציני".

"אני לא רוצה רציני", אומר האיש, "קראתי מספיק רציניים. עכשיו אני רוצה חיים קלים".

"בן כמה אתה?"

"שבעים".

"תקשיב יפה. לי תכל לתת למישהו ספר לא טוב".

- "יש אחד אוהב ככה, ואחד ככה", מתגונן ה"קורא, שכבר מכיר כנראה את הוויכוח הזה בעל-פה. מרים בשלה:

- "זה הרגל רע מאוד".

- "כן, אני רע. פעם הייתי טוב".

- "אתה צריך לעשות לי טובה. אשתדל אפילו להוסיף לך ספרים אחרים. כשאני רואה את הדב"רים שאתה קורא אני מקבלת מצבדוח לא טוב".

- "אל תקבלי מצבדוח לא טוב", מבקש הק"רא הסרבן בנימה עניינית, "אל תקחי ללב".

- "אני חושבת שזה תפקידי", היא משיבה,

הנפילה שלי

מכריזה: "אני אנאלפאביתית. כל קורא לימד או" תי. אני חייבת לשלם לקורא כסף, במקום שהוא ישלם לי. מה שהם לימדו אותי לא הייתי משיגה בשום אוניברסיטה. אני אומרת לכם תורה, לקור" אים שלי. אתם המורים שלי. הנה, קחי את סטא ניסלאבסקי ברוסית. זו אחת הביוגרפיות היפות שקראתי. עוד אחד!"

בעוד מרים מרחיקה מראש הסולם אל עולמות עליונים, נסבה השיחה למטה בין הזקנות על מה לת האלצהיימר של בעלה של האחת, ועל הכלב של השנייה. בהמשך יגיעו קוראים אחרים ואתם שיחות אחרות, על גזר הדין של רמיאניוק ועל המצב.

ויש נושא אחד שאליו הם חוזרים תמיד סביב השולחן הקטן שליד החלון: הזקנה. "עשיתי הס" כם עם הילדים", מספר איש אחד שנראה לא רע בכלל, "קניתי סם מסוים, שיתנו לי כשכבר לא אוכל לעשות כלום". - "והם יעשו את זה?" שוא" לת קוראת מוראגת מהצד השני של השולחן. ה" איש חושב רגע ארוך ואומר: "לא, הם לא יעשו".

כנראה שהספרים רוצים לנוח, אז הם נשארים אצל מישהו הרבה זמן. ספר זה דבר חי

הגברת שכעלה חולה אלצהיימר מצטרפת לשי" זה ומספרת כמה נוראה המחלה הזאת, הוא כבר לא זוכר לפעמים את השמות של הילדים, "הספר מרגיע אותך, וגם אותי. אחרת הייתי צריכה כרוי ריידרנצעה. תמיד זה היה ככה. כשהייתי ילדה לא היה חשמל בבית ואבא היה קם בלילה לכבות לי את הנרות, שלא אהרוס את העיניים".

- "אדם שקורא ספר שונה מאדם אחר", פוסקת הספרנית. "ספרים הם ירדנים. ספר צריך להביא תועלת. הקריאה היא לא סתמית". אחריו היא חוזרת עם נאום משלה בענייני זקנה. "אני לא יכולה להגיד, 'כשהייתי צעירה'. הייתי זקנה כבר כשהייתי צעירה. נולדתי זקנה. נולדתי בתנאים נוראיים, לא היתה לי ילדות". את כל זה היא מספרת כדי להסביר איך היא הולכת ונעשית צעירה עם השנים. הסוד שלה הוא לטפס על ה" סולם כל היום, להיות כל הזמן בתנועה. מול הט" לוויזיה בבית יש לה מזרון. היא צופה ומתעמלת במקביל. זה שנים אחרות שהיא עוסקת גם ברפ" אה אלטרנאטיבית ובפיסיותרפיה. "אנחנו לא מקדישים די כרי להילחם בזקנה. לא צריך לה גיד אני צעיר. צריך להגיד אני זקן. ואני צעיר. אדם יכול לנצל את הזמן ולהגיע לשיא כשהוא מבוגר. יש יופי בזקנה".

מרים איורסקי אומרת שתחליט מתי למות. לא התאבדות, כמוכן. היא סומכת על כוח רצונה. היא תמות כשתרצה למות, וברקע תהיה מוסיקה של מוצרט.

ילדי הספרייה - צעירים שגרלו בין כתליה ושומרים לה אמונים - חוששים שאחרי מרים לא יישאר שם כלום. "חבל שהספרייה תיעלם", או" מר רוד מוסקוביץ', גראפיקאי. "זה מקום עם המון קסם. יש שם סוג של רווחה ושלוות-דעת שאתה קולט כשאתה בא טרוד מן הרחוב. פניתי לעירייה. הצעתי שינצלו את החצר, שעכשיו היא סתם ערמת-אשפה, כשכיל בית-קפה, ושתהיה עמותה, 'איורסקי, קפה-ספרייה'. צריך למצוא דרך להתגבר על הפרוצדורות והבירוקרטיה" ■

לניה בלונדינית המשתרכת עם סל ספרים כבר בשלושה אוטובוסים מבתיים. בספרייה יש ספ" רים כשש שפות, מרים תמצא משהו לכל אחד. נוכח קהליקוראים כזה היא קמה מכיסאה, לוב" שת את ארשת המורה, שואלת שאלות וממתינה לתשובות הנכונות.

"ספרן חשוב יותר מסופר", היא קובעת. "צריך לעלות על סולם, צריך לתקן ספר, צריך לרעת מה יש בספר, יש המון לרעת".

לא שהיא מייחסת לעצמה ערך כלשהו. כש" היא מטפסת להוריד את הספרים ברוסית היא

בסוף הוא נכנע להפצרותיה ולוקח גם ספר פרדריק פורסיית. "געגאנגען, הולכים", הוא או" מר ברוד לדלת, ומפטיר: "אני רוצה ספר שיעני יין אותי, לא ארבעים עמודים על איזה גינה, פר" חים ועצים. אקשן אני רוצה".

לא אכפת לך שאחד כזה יעבור לספרייה אחרת? אני שואל אותה. "אותי לא עוזבים", היא עונה בהחלטיות, ובעיניה חיוך של ניצחון, כי מבחינתה, הקרב עם האיש ההוא נגמר בניצחון מופלג.

אחריו נכנסת קשישה רוסייה, ומעט אחריה פר

"אני מוכנה לטפס", וכבר היא על הסולם, "הנה, אני אראה לך ספר נהדר, שני חלקים, נקרא יותר טוב מקרימינאליים. קראת?"

- "כן. זה קראתי אצלך בשנת '44 אולי".

- "אתה עושה לי עוול כשאתה לוקח ספר לא טוב".

- "אמרתי לך, אני לא רוצה ספרים טובים. מה אכפת לך, אני אלך, עוד כמה דקות תשכחי או" תי".

- "לא. אני לא שוכחת אף קורא. קח את זה, אני נותנת לך ככאב-לב".